

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin,
milli adət-ənənələrinin,
elm və mədəniyyətinin təbliği

Kamal Camalov,
Pedaqogika elmləri doktoru,
professor
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar müəllimi
Naxçıvan Müəllimlər
İnstitutu

(əvvəli ötən sayımızda)

"Ağlı olan insana biliklər hazır formada verilmir". Böyük təfəkkür sahibi Füzuli yaradıcılığı boyu xalqımızın ən nəcib duyğularını, yüksək və humanistəmellərini tərənnüm edən əvəzlənən bir sənətkar, böyük bir insan olmuşdur. "Şair zaman-zaman oxunduqca həyat əvəsləri satırları insanı arif olub ömrün mənasını dərk etməyə, gözəlliyi duyub yaşamağa, dünya nemətlərindən həzz almağa çağırır". Bu mənada, pedaqoji fikrin fəxri olan dahi şair Füzulinin ədəbi-pedaqoji irsi "alman, ingilis, rus və fransız dillərinə" tərcümə edilmişdir. Düzür "Gibbdən sonra gələn Avropa tədqiqatçıları Füzuli əsərlərini öyrənmək işinə əhəmiyyətli bir yenilik gətirə bilməsə də" alman Şərqsünası Hammer Purqştall ("Leyli və Məcnun" poemasında Leylinin buludlarla söhbətindən bir parçanı və "Bəngü Badə" əsərindən parçaları məsnəvi şəklində tərcümə etmişdir), ingilis Şərqsünası alim Gibb də Füzulinin "Leyli və Məcnun", "Bəngü Badə" əsərlərindən parçaları tərcümə etmişdir. "Gibb, həmçinin Füzulinin "Dustum, aləm səninçün gər olur düşmən mana" misrası ilə başlanan qəzəlini də ingilis dilinə tərcümə etmişdir". Edmond Faze və Əbdülhəmid Məmduh, V.Minorski kimi şərqsünaslar Füzuli yaradıcılığına biganə qala bilməmiş, əsərlərindən tərcümələr etmişlər. Göründüyü kimi, "M.Füzuli dünya ədəbiyyatşünaslarını özünün ecəzkar təfəkkürü, ölməz sənət nümunələri ilə heyrətə gətirmiş, onları məftun etmişdir".

Yuxarıda qeyd etdik ki, Füzü-

lu gahdan da musiqiçi kimi bəşər mədəniyyəti tarixində silinməz izlər buraxmışdır. Qədim dövrdən xalqımızın musiqi təfəkkürünün parlaq nümunəsi dahi Füzulinin əsərlərində də öz təsvir vətənnümünü tapmışdır. Bildiyimiz kimi, musiqi sənəti əsrlərdən-əsrlərə, nəsillərdən-nəsillərə ötürülsədə ədəbiyyatla musiqinin qarşılıqlı əlaqəsi mühüm mənə kəsb edir. Şairlə bəstəkarın yaradıcılıq zəhmətinin məhsulu olan mahnıları, eyni zamanda ədəbiyyatla musiqinin qarşılıqlı əlaqəsinin, sintezinin bədii nəticəsi kimi qiymətləndirənlər haqlıdırlar. Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixinin ilk korifeyi sayılan Əhməd Seyidov Füzuli yaradıcılığını tədqiqə cəlb edərkən qeydedir ki, Füzuli "nəğməni səma eyvanının kəməndi, xoş mahnını uca aləminnərdivanı adlandırır". Musiqinin inkişafında və təbliğində əvəzsiz xidmətləri olan, "özünün zəngin şeir aləmini musiqi tərənləri və sehri ahəngləri ilə zintələndirən Füzuli bəzən ustad musiqişünas kimi çıxış edir". Füzulinin dərin kamal, ideal və möhtəşəm sənət xəzinəsi sayılan "Rindü Zahid" əsərində musiqi-

Füzuli gahdan da musiqiçi kimi bəşər mədəniyyəti tarixində silinməz izlər buraxmışdır. Qədim dövrdən xalqımızın musiqi təfəkkürünün parlaq nümunəsi dahi Füzulinin əsərlərində də öz təsvir vətənnümünü tapmışdır. Bildiyimiz kimi, musiqi sənəti əsrlərdən-əsrlərə, nəsillərdən-nəsillərə ötürülsədə ədəbiyyatla musiqinin qarşılıqlı əlaqəsi mühüm mənə kəsb edir. Şairlə bəstəkarın yaradıcılıq zəhmətinin məhsulu olan mahnıları, eyni zamanda ədəbiyyatla musiqinin qarşılıqlı əlaqəsinin, sintezinin bədii nəticəsi kimi qiymətləndirənlər haqlıdırlar. Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixinin ilk korifeyi sayılan Əhməd Seyidov Füzuli yaradıcılığını tədqiqə cəlb edərkən qeydedir ki, Füzuli "nəğməni səma eyvanının kəməndi, xoş mahnını uca aləminnərdivanı adlandırır"

nin mənəvi-estetik təbiyə gücünü diqqət mərkəzinə gətirmişdir. Musiqini ruhun və təfəkkürün incisə hesab edən və "türklər ədəbiyyatında "Ustadı-şüara" ləqəbini alan" Məhəmməd Füzuli yazır ki, "nəğmə səma eyvanının kəməndidir. Xoşavazlar isə aləmin nərdivanıdır, ruha halın məbdəindən (məbdə – başlanğıcdan – K.C.) xəbər gətirir, onu cismani əlaqələrdən qurtarır. Onun məqamlarının hər şöbəsi bir sirr pərdəsidir və hər nəğməsi Allah dər-

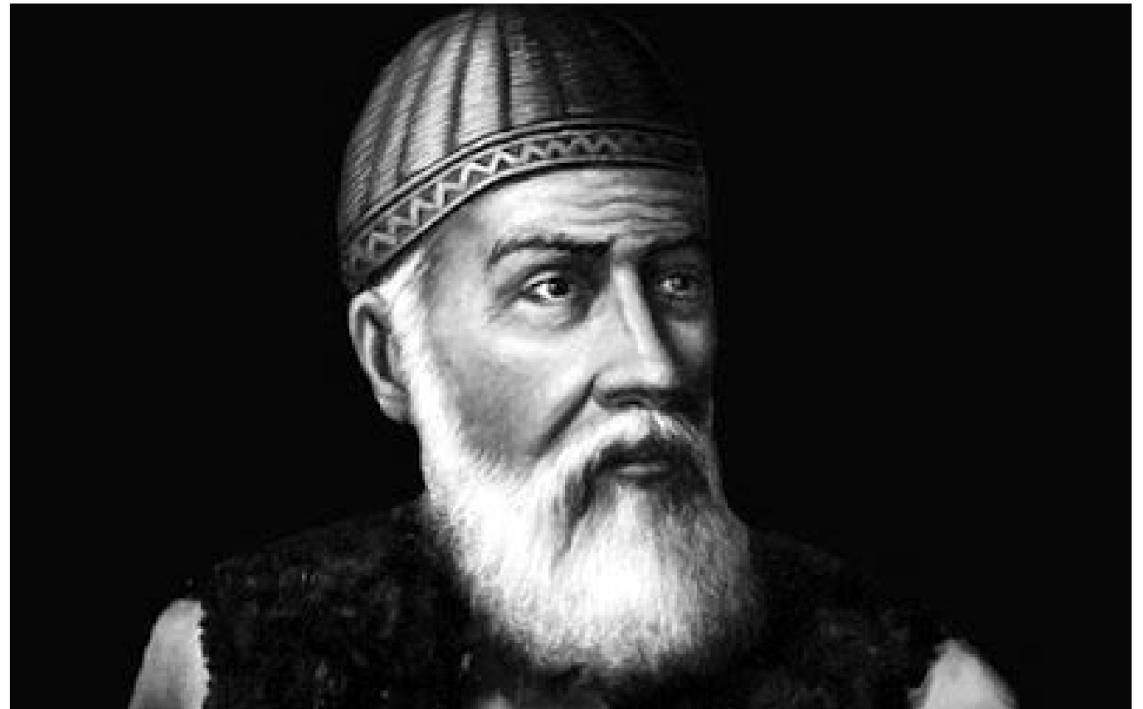
araya gətirib, bir mənzumə yazma bilmək üçün gecələr sabaha qədər çalışın insanları görüb oxusunlar... (İlahi, bu beytləri) şeirləri oxunduğu məclislərdə məsxərəyə qoyulan, bir neçə zəif beyt yazıb, onu dilənçiliyə alət etməklə iftixar edən və guya şeiri anladığını anlatmaq üçün sözün və mənaların incəliklərinə etiraz edən bir neçə insanın ayaqları altında əzdirmə". Bu gün ariflərin könlündə yaşayan Füzulinin müxtəlif məzmunlu əsərlərində,

qəzəl və şeirlərində estetik təsir imkanları Azərbaycanın korifey sənətkarları tərəfindən tərənnüm olunmuş və bu gün də tərənnüm olunmaqdadır. Hacı Hüsü, Məşədi İsi, Mirzə Məhəmməd Həsən, Cabbar Qaryağdıoğlu, Əbdül Həsən xan İqbal, Seyid Şuşinski, Bülbül, Xan Şuşinski, Mütəllim Mütəllimov, Sara Qədimova, Rübəbə Muradova, Şövkət Ələkbərova, Zeynəb Xanlarova, Zülfü Adıgözelov, Əbülfət Əliyev, Qulu Əsgərov, Mais Salmanov, Süleyman Ələsgərov, Hacıbaba Hüseynov, Yaqub Məmmədov, Ələsgər Abdullayev və digərləri toy-düyündə, ümumxalq şənliklərində, ağır-əziz məclislərdə Füzulinin "Can verməqəmi-eşqə ki,

də, habelə muğam ifaçılığında kamilləşməsi yolunda bir məktəb, yarış səhnəsi olmuşdur. Yaradıcılığı ümman dolu olan Məhəmməd Füzulinin pedaqoji ideya və görüşlərinə ulu öndər Heydər Əliyev belə dəyər vermişdir: "Biz bu gün də, gələcəkdə də öz həyatımızda, öz işimizdə Füzulinin yaratdığı mənəvi dəyərlərdən istifadə edərək xalqımızı xoşbəxt gələcəyə aparacağıq". Sonda belə nəticəyə gəlirik:

1. *Pedaqoji-psixoloji-fəlsəfi və ədəbi elmi irsin tükənməz sərvəti sayılan Məhəmməd Füzuli təlimin və təhsilin inkişafı ilə bağlı çağdaş dövrümüzdə cavab verən ideyalar irəli sürmüşdür;*
2. *Özünü tanıyan Tanrısını da*

Zəmanəsinin və zəmanəmizin böyük şairi Məhəmməd (Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 530 illiyi münasibətilə)

"İlahi, məsum Əhli-Beytin hörməti xatirinə yaşamağım üçün, rüsva-lıq palçığı və peşmançılıq daşılı meydanı gətirdiyim və onu suvamaq və zintələndirmək üçün qanlar udduğum bu bir neçə dağın qıy bəytiləri mənalar üzərində gündüzlər axşama qədər düşünüb onları bir

eşq afəti candır", "Nələndir ney kimi avazeyi-eşqim bülənd", "Səfayi-vesli-qədrin hicr ilə bimar olandan sor", "Pərişan halın oldum, sormadın hali-pərişanım", "Dün sayə saldı başıma bir sərvə-sərbülənd", "Sərvi-azad qəddinləməne yeksan görünür, Nəyə

taniyar – görüşündə olan Məhəmməd Füzuli "Həqiqətüs-süada", "Məsələ ül-etiqaad" və s. kimi dini əsərləri ilə Ulu Tanrını, Məhəmməd Peyğəmbəri, Həzrəti Əlini və onun övladları imam Həsən və imam Hüseyini mədh etmiş, onları humanist ideyalar cərcisi adlandırmışdır;

3. Məhəmməd Füzulinin əxlaqi fəzilətlərə verdiyi yüksək qiymət bu gün də öz tərəvətini itirməmişdir;

4. Yaradıcılığı ilə özünə yenilməz bir heykəl, abidə yaratmış Məhəmməd Füzuli haqlı olaraq deyir ki, insan şüuru ilə hər şeyə qalib gələcəkdir. Həqiqət olan hər bir şey imkan daxilində olan hər hansı bir şeydən daha əvvəldir;

5. Məhəmməd Füzulinin yaradıcılığı o qədər nəcib duyğular, yüksək və humanist əməllərlə doludur ki, Qərbi Avropa dillərinə tərcümə edilmişdir.

6. Nəğməni səma eyvanının kəməndi, xoş mahnını uca aləmin nərdivanı adlandıran Məhəmməd Füzulinin qəzəl və qəsidələri Azərbaycanın korifey sənətkarları tərəfindən bu gün də toy-düyündə, ümumxalq şənliklərində, ağır-əziz məclislərdə ifa olunmaqdadır.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur